

Avant-garde'dan Günümüze Hareketli Grafiğin Öncüsü: Hans Richter

Çağdaş Topçu¹

Özet

Eski çağlardan bu yana tüm medeniyetlerde, insanın ve toplumların kendini ve yaşadığı dünyayı en güçlü biçimde ifade ediş yollarından biri sanat olmuştur. Sanat; kimi zaman bir isyan, kimi zaman bir düşünce, felaket ya da aşk ile başlayıp, sancılı süreçler içerisinde olgunlaşan, düşünceyle şekillenen ve emekle ortaya çıkan bir ifade biçimidir. Uygun koşulları bulduğunda ise sanat eserleri, geniş kitleleri etkisi altına alarak insanlığın bakış açısını değiştiren çeşitli sanat akımlarının doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu sanat akımları, yıllar boyunca toplumların ve insanlığın ruh hâlinin en güçlü yansımalarından biri olmuştur. Bu kısa araştırma yazısı, sanat tarihi içerisinde belki de en anlamlı ve insanlığı derinden etkileyen akımlardan biri olan, etkileri günümüze kadar devam eden Avant-Garde sanat akımının insanlığa kazandırdığı hareketli grafiğin öncülerinden Hans Richter'in hayatına odaklanmaktadır. Hans Richter, savaşlar arası dönemin en önemli sanat akımlarının büyük bir bölümünde aktif olarak yer almış; kırk yılı aşkın bir süre boyunca yönetmen, grafik animasyoncu, eğitimci ve sinemacı kimliğiyle ürettiği eserlerle Avant-Garde akımının şekillenmesinde ve günümüze taşınmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma amacı; grafik animasyon, sanat ve sinema tarihi açısından son derece önemli bir isim olan Hans Richter'in günümüz gençlerine doğru ve kapsamlı bir biçimde tanıtılması, ileride gerçekleştirecekleri projeler için ilham verici bir kaynak ve yol gösterici olmasının sağlanmasıdır. Çalışmanın kapsamı, Hans Richter'in doğumundan ölümüne kadar geçen süre içerisinde, yalnızca yüksek önem taşıyan dönemlerin ve eserlerin incelenmesiyle sınırlandırılmıştır. Araştırma yöntemi olarak doküman analizi, internet kaynaklarının taranması ve yabancı dilden çeviri gibi nicel araştırma yöntemleri kullanılmış; elde edilen bilgiler mümkün olan en sade ve anlaşılır biçimde özetlenmiştir.

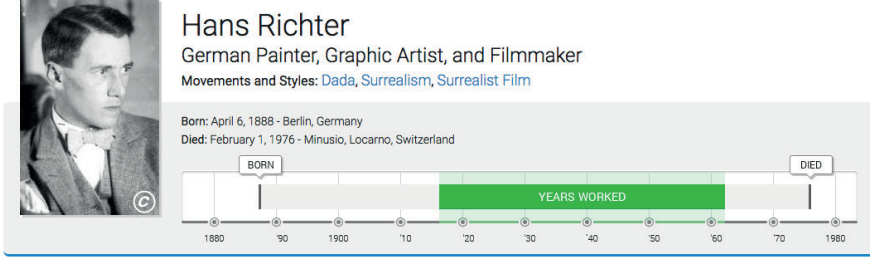
1 Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, catopcu@gelisim.edu.tr, ORCID ID 0000-0002-6790-2741

1. Giriş

Avant-Garde aslen Fransızca bir terimdir. İngilizce'de öncü, yenilikçiler, yenilik getirenler, ileri muhafız gibi anlamlar taşır (URL1). Bu kavramın ilk ortaya çıkışı 19. yüzyılın ilk yarısı Fransa'da, sosyalizmin öncülerinden biri olan etkili düşünür Henri de Saint Simon'ın katkılarıyla gerçekleşmiş olarak gösterilse de 1. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan sinematik Avangard'ın doğuş yeri Almanya'dır (URL2). Neredeyse yalnızca modern ressamlar ve fotoğrafçılardan oluşan bu uluslararası deneysel film hareketi, savaş sonrası modernizmin çeşitli özelliklerini ve biçimsel stratejilerini sinemaya yaymak için sürekli çaba halinde olmuştur. Odak noktasını insan aktörleri veya anlatı akışı yerine; kamera, film şeridi, ekranın doğası, özellikleri ve işlevleri olarak kabul etmiştir. Popüler sinemanın doğallaştırıcı, endeksleyici eğilimlerine karşı kasıtlı muhalefet ederek, ilk Avant-Garde'ın yüksek derecede öze dönüşlü filmleri, uzay-zamansal dönüşüm kapasitesine dikkat çekerek, sinemanın ortama özgü sinemanın ortama. Bu nedenle hareketi başlatan ilk filmlerin hepsi, Alman sanatçıların belirleyici bir katkı yaptığı bir alan olan soyut animasyon çalışmalarından oluşmaktadır.

İşte bu ilk öncüler arasında en önemlisi, savaşlararası dönemin tüm zorluklarını birinci dereceden yaşayarak en büyük sanat akımlarının çoğunda önemli roller üstlenen Hans Richter olmuştur (URL2). Kozmopolit bir figür olan Hans Richter'in kariyeri, 1. Dünya Savaşı'ndan 1960'lara kadar modern sanatın tarihini bir bütün halinde somutlaştırırken, Dadaizm'den başlayıp Constructivism, Surrealism ve Fluxus hareketine uzanan geniş bir sanat hareketiyle gözler önüne serilmektedir. Richter, 1. Dünya Savaşı'nda ağır yaralandığı Naziler'in zulmünden ve Sovyetler Birliği'ndeki sanatsal suçlamalara kadar 20. yüzyılın siyasi kabuslarını ilk elden yaşayanlardandır. Sanatını asla insanlığın çatışmalarından ve ıstıraplarından ayrı olarak görmemiş, daha iyi bir toplum yaratmak için kullanmaya adanmıştır (URL3). Sinema tarihi açısından özellikle deneysel filmleri ve sonraki yıllarda sinema alanında ürettiği diğer eserlerle Hans Richter, hem kendi dönemi hem de günümüz sanatçıları için büyük esin kaynağı ve yol gösterici olmuştur. Hans Richter'in ölümünden sonra hayatını ve çalışmalarını konu alan çok sayıda önemli araştırma ve çalışma hazırlanmıştır. Yapılan literatür taramasında bu çalışmaların büyük çoğunluğunun İngilizce ve Almanca temelli olduğu, dilimizde ise sanatçının sadece birkaç araştırma ve kaynakta yer aldığı tespit edilmiştir.

2. Biyografi

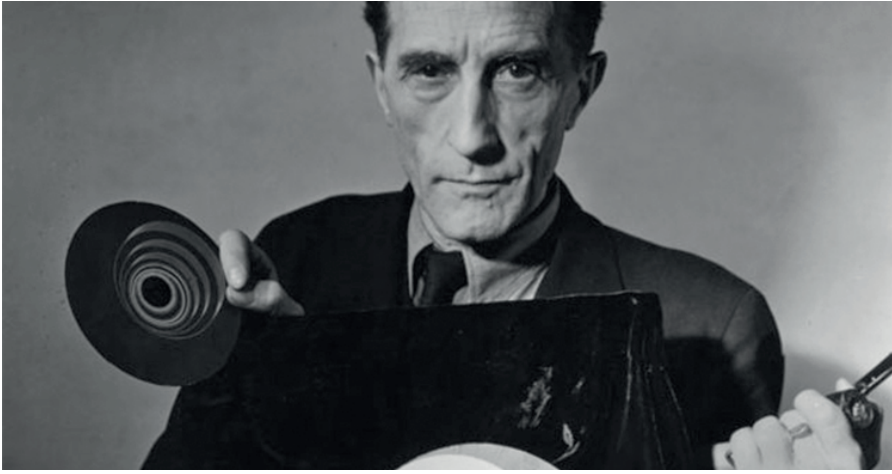
Görsel 1: Hans Richter’in aktif çalışma dönemi. Kaynak: (URL: 10)

“Öncülük ettiğimiz hayat, çılgınlıklarımız ve kahramanlık eylemlerimiz provakasyonlarımız her ne kadar polemikal ve agresif olmuş olsalar bile, hepsi yorulmaz bir muhalif sanat arayışının parçası, düşünmenin, hissetmenin ve bilmenin yeni bir yoluydu.”

Richter, Yahudi bir ailenin altı çocuğundan biri olarak Berlin’de dünyaya geldi. Lise günlerinin başında okul arkadaşlarının çeşitli portrelerinin yanı sıra, doğa ve şehir hayatından eskizler çizmeye başladı. Richter’in annesi Ida Gabriele, başarılı bir harpçi ve piyanisti ve oğluna ömür boyu süren bir müzik aşkı aşıladı. Mezun olduktan sonra Richter sanat alanında bir kariyer yapmaya karar verdi. Ancak Richter’in babası Moritz Richter, onun bir mimar olarak eğitim almasında ısrar etti. Mimarlık alanında kariyere hazırlanırken Richter, babasının Berlin’deki “Mississippi Grass Twine Company” isimli şirketinde marangoz ve marangoz çırağı olarak ancak iki yıl dayanabildi. Sonunda Richter yine ait olduğu alana yöneldi. 1908’den itibaren Berlin Academy of Art, Weimar the Academy of Art ve Paris’teki the Academie Julien’de eğitim gördü. Richter, eğitiminin bir parçası olarak Velazquez, Tintoretto ve Rubens’in eski usta resimlerinin yanı sıra Wilhelm Leibl ve Franz Von Lenbach da dahil olmak üzere 19. yüzyılın yeni Alman sanatçılarının eserlerini kopyaladı. Almanya o dönemde Post-Empresyonizm, Sembolizm ve Erken Ekspresyonizm ve genç Die Brücke sanatçılarının çalışmalarını da kapsayan yeni fikirlerle dolu, canlı bir Avant-Garde sanat akımıyla çalkalanıyordu. Fütürizm, Kübizm gibi yeni sanat akımları ise Berlin sahnesinden başlayarak eklenecekti. Almanya o dönem ayrıca Oskar Messtor ve Guido Seeber gibi yenilikçilerle yeni film ortamının öncülüğüne de hazırlanıyordu (URL3). Richter’in Modern sanata ilk maruz kalması 1912-1913’te Blaue Reiter grubunun sergilerini ve ilk Autumn Salon’u (Herbstsalon 1913), ziyaret etmesiyle başladı. Bu süre zarfında Marinetti tarafından yayınlanan Futurist Manifestosu’nu yayınladı. Bir

süre periyodik Die Aktion çevresinde şekil alan Münih Ekspresyonist grubu ile de uyum sağlamaya çalıştı. Birinci Dünya Savaşı sırasında yaralanmasıyla 1916'da İsviçre'ye giderek ilk Dada grubuna katıldı ancak anti askeri karşıtı duruşları yüzünden dikkatlerini kısmen çekebildi. Siyasi duruşu, onu Zürih'in Devrimci Sanatçılar Derneği'nin (Association des Artistes Révolutionnaires) kuruluşuna katılmaya yöneltti (URL4).

1918'de Richter hala Zürih'teyken, Tristan Tzara onu resim yapma yolundaki anlayışlarının birbirlerine çok yakın olduğunu düşündüğü ressam Viking Eggeling ile tanıştırdı. 1919'da Richter, çalıştığı Eggeling firması bünyesinde Almanya'ya geri döndü ve ailesinin Klein-Kölzig'deki şatosuna yerleşti (URL3).

Görsel 2: Hans Richter'in bir portresi. Kaynak: (URL: 11)

Richter ilk çalışmalarını “vejetatif (istem dışı çalışan) tarzda ürünler” olarak amaçladı. Çünkü daha sonra başka bir süreçle “somutlaştırılmış” doğal bileşenler üzerine çekileceklerdi. Bu bağlamda çalışmaları biraz da olsa Wassily Kandinsky'nin Ekspresyonist veya Fauve soyutlamalarını anımsatmaktaydılar. Richter'in erken çalışmaları “Alman Dışavurumcu” kalıptaydı ve Cézanne ve Kubo-Futuristler'in de güçlü bir etkisinin olması şaşırtıcı değildi. Çünkü en azından Richter'in, 1913'te İtalyan Futurist Marinetti'yi Berlin ziyaretinde şahsen tanıma fırsatı yakaladığı biliniyordu. Richter'in 1914'teki “Viyolonsel” adlı çalışması ve ertesi yıl takip eden “Orkestra”sı, Francis Picabia'nın (1912-1913) tüm tipik dinamik Fütürizm belirtilerini taşımaktadır. 1917'nin sonlarına kadar Richter hala Ekspresyonist nitelikte eserler üretiyordu. Özellikle “Visionary Portraits” bunun en güzel örneklerindendir. Ancak Zürih

döneminde temellerine yeniden geri döndü ve Eggeling ile birlikte resmin, zaman ve uzayda soyut imgelerin gelişimi açısından potansiyel genişlemesini araştırmaya başladı. Böylece 1917'ye kadar, Zürih dadaistlerinin çizgileri boyunca bir dizi siyah-beyaz soyut kompozisyon çalışmasına başladı. 1918'deki Dada Orkestrası ile bu noktada doruğa ulaşacaktı. 1920'de Van Doesburg ile tanıştı ve De Stijl dergisine katkıda bulunmaya başladı. Aynı sene içerisinde Jüri-Freine (Jüri-Az) ve Novembergruppe grubunun aktif bir üyesiydi. Bu grubun en önemli amacı “Herkes İçin Adalet Ruhu” ve “Sanat ve Halkların Birleşmesi” düşüncesi ile yenik düşmüş Almanya'nın yeniden ayağa kaldırılıp baştan inşa edilmesi idi. Ertesi yıl Richter “Rotulae” larını boyamaya başladı ve ilk “Prelude”ini üretti. Bu çalışmalar, parşömen üzerine boyanmış ve zaman boyunca gelişip değişen 11 takımlı görüntüntüleri kapsayan bir kompozisyondu. Bu çalışmasıyla, uzaysal kinetik sanat (spatio-kinetic art) konusundaki araştırmalarında çok önemli bir aşamada olduğunu kanıtlayacaktı. Özünde ardışık görüntüler Richter için “biçimsel bir motifin sürekliliğini” ifade etmekteydi. Bu önemli derecede Mısır hiyeroglif parşömenlerine ya da Japon resimli anlatı parşömenlerine (Emakimono) oldukça benzerdir. Ancak Richter'in sanatında öncelikli kaygı, “müziği” kaligrafik forma uyarlamak olmuştur. Richter ve Eggeling için bu parşömenler, sinematografik denemelere başlamak küçük bir adımdı. Beklendiği şekilde Richter parşömenlerini, her ikisi de 1921'de Berlin'de gösterilecek olan “Rhythmus 21” ve “Rhythmus 23” ismini verdiği filmlerine aktardı. Eggeling'in bazı çalışmaları ve Fernand Léger'in Mekanik Balesi'nde olduğu gibi “Rhythmus 21” de sinema tarihinde önemli bir etkinlikte (URL4).

Richter, kariyeri boyunca 1921'deki filmi “Rhythmus 21”in yarattığı ilk soyut film olduğunu iddia etti. Ancak bu iddia doğru değildir. Çünkü ilk soyut film, 1911-1912 yılları arasında İtalyan Futuristi Bruno Corra ve Arnaldo Ginna (Sinema Fütürist Manifestosu'nda rapor ettikleri gibi) ve 1920'de Lichtspiel Opus 1'i üreten Alman sanatçı Walter Ruttmann tarafından yapılmıştı.

Bununla birlikte, Richter'in filmi “Rhythmus 21” önemli bir erken soyut film olarak kabul edilir (URL5).

1922'de Richter, Düsseldorf'taki sözde “Progressive Artists” Kongresi'ne katıldı. Ardından o yıl Theo Van Doesburg tarafından Weimar'da düzenlenen “Constructivist Congress”ni takip etti. Temmuz 1923 ve Nisan 1926 arasında Werner Graeff ve Elizar Lissitsky ile birlikte “G: Materials for Elemental Form-Creation” isimli süreli yayın üzerinde birlikte çalıştılar. Periyodik olarak yayınlanan dergi, soyut sinemaya adanmıştı. 1928'den itibaren Hans Richter, başarılı bir şekilde deneysel filmler üretmeye devam etti. Kariyerinde bu

aşamada, hiç şüphesiz Bauhaus'taki önde gelen isimlerle de temas halindeydi (URL4).

Zamanının belli baş bestecileriyle iş birliğinde bulundu ve sinemadaki görüntü, ses kaynaşmasına öncülük ederek, filmleri için gerekli nitelikleri değerlendirdi. Statik şekilleri görsel hareketlere ayarlayarak 19. yüzyıl resim konseptini film yoluyla yeni bir noktaya taşıması yeni teknolojilerle mümkün kılındığı için modernliği de somutlaştırmış oldu (URL3).

Görsel 3: Marcel Duchamp and Hans Richter with Rotoreliefs, 1947. Kaynak: (URL: 12)

Görsel 4: Hans Arp, Hans Richter and Tristan Tzara in Zurich, 1917. Kaynak: (URL: 13)

Richter, 1941'de New York'a taşındı. New York'taki City College'da okudu ve New York Film Enstitüsü'nün müdürü olarak görev yaptı. Daha sonra New York'taki Film Enstitüsü çerçevesinde, 1944 yılında Marcel Duchamp, Max Ernst, Alexander Calder, Man Ray ve Fernand Léger'la birlikte soyut renk sekanslarının öncü kullanımı nedeniyle hafızalara kazınacak olan "Dreams That Money Can Buy" isimli uzun metrajlı film üzerine birlikte çalıştılar. Richter'in sinematografik deneyimleri, 1956-1957 yıllarında "8x8" ve 1961'de "Dadascope" ile devam etti. Richter bu zamana kadar tekrar resim yapmaya başlamıştı. 2. Dünya Savaşı sonrası ve sonrasında, "Yeşil ve

Kırmızıda Counterpoint”, çeşitli tarzda boyanmış parşömenler ve 1960’ların başlarında palet bıçağıyla hazırlanan resimler gibi eserler üretti. Ayrıca resim ve sinema üzerine, “Film and Progress 1939-1940”, “Dada Art ve Anti-Art 1964” kapsayan çalışmalarını yayınladı. Hans Richter birçok durumda solo olarak sergiler açtı. Bunlar içinde en çok kayda değer olanlardan biri, 1916’da Münih’teki Die Aktion’un çalışmalarının tamamını yayınlamasıydı. Bunları 1950’de Paris ve Basel’de solo sergiler ve yine Paris’te Galerie des Deux Îles 1952, Amsterdam’da Stedelijk Müzesi’ndeki gösterim 1955; Paris’teki Denise René 1960 ve 1965; ardından yine Basel, Washington, Zürich, Hannover, Rom, Floransa, Madrid, Les Sables d’Olonne 1978, Berlin 1982 ve Zürich’te düzenlenen bir seyahat retrospektifi izlemiştir (URL4).

3. Önemli Sanatsal Çalışmaları

3.1. Self Portrait (Visionary Portrait 1917)

Kendi portresi olan bu çalışma Richter’in 1918’de Zürich’deki “Dada Die Neue Kunst” isimli sergisinde sergilediği on bir “Vizyoner Portre”lerden birisidir. Dışavurumcu bir tarz kullanan Richter, bu serideki eserlerini alacakaranlıkta, yapay aydınlatma olmadan boyamıştır. Richter, vizyoner portreleri yaratması için kendisini eserlerinin içine koyduğunu belirtmiştir. Richter’in otomatizmi ve her gün altında daha derin bir gerçeklik arayışı, 1920’lerin sürrealist sanatçılarının kaygılarını önceden görüp yansıtmaktadır. Almanya’daki birçok büyük modernist sanatçı gibi, Richter’in güçlü renkleri ve etkileyici fırça darbelerini kullanması 1. Dünya Savaşı’nın ardından ve 1920’ler boyunca daha doğrusal, nesnel geometrik bir stilde değişecektir (URL3).

Görsel 5: Hans Richter, Visionary Portrait, c. 1917, oil on canvas (photo: Steve Roden, courtesy of LACMA) Kaynak: (URL: 14)

3.2. Dada Köpfe (Dada Heads 1917-1920s)

Richter'ın Dada Başları serisi, Dada'nın Zürih döneminden ortaya çıkan en tanınmış eserlerinden bazılarıdır. Bu çizim ve gravür serisinde, portre ressamlığının sınırlarını araştırmış ve çoğu zaman saf soyutlamayı elde etmek için konunun tanınabilir tüm temsillerinin ötesine geçmiştir. Çizimlerin çoğu, geleneksel portreden tamamen özgürleştirilmiş, el hareketi niteliğinde bir karaktere sahiptir. Dada Heads serisi bir bütün olarak Richter'ın yapı, kompozisyon ve kontrpuan deneylerini kaydeder. Richter bunu “Nesnenin giderek daha fazlası”, “Siyahı, beyazla dengeleme zorunluluğu içinde basit bir kutup ilişkisi kurmak için kaybolmak” şeklinde tanımlıyordu. Richter, yapı kompozisyon ve kontrpuan ile bir mücadele hissetmişti. Amacı siyah-beyaz,

olumlu ve olumsuz karşıtları denemektir. Richter, tasarım sürecinde sıkışıp kaldığı ve nasıl devam edeceğini bilmediği zamanlar yaşadığını da açıkça ifade etmiştir (URL3).

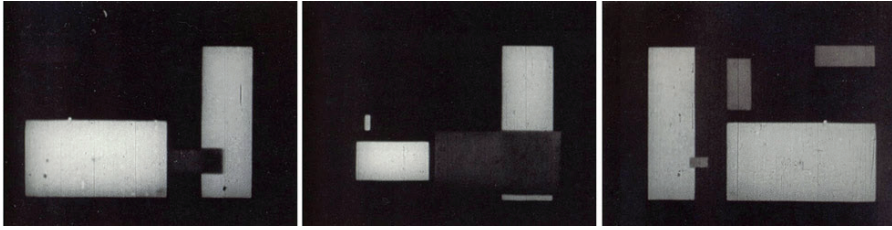
Görsel 6: Hans Richter, Dada-Kopf, 1918 / Ink and opaque white over charcoal on paper, 21.5 x 16.5 cm. Kaynak: (URL: 15) Görsel 7: Monogrammed and dated bottom right: "HR 18", Back: ink sketch. Kaynak: (URL: 16)

Richter aradığı ilhamı, Zürih tren istasyonunun dışındaki halka açık bir çeşmede geleneksel olarak düzenlenen, İtalyan besteci Ferruccio Busoni ile bir şans toplantısında bulacaktı. Fütürizm'in öncüsü olarak görülse de Busoni, Johann Sebastian Bach'ın çalışmalarına derinden bağlı bir sanatçıydı. Bach'ın müzikal kontrpuan kullanmasının Richter'ın sorunu çözmesine yardımcı olabileceğini düşündü ve Richter'e, Bach'ın karısı Anna Magdalena için bestelediği Prelüd ve Fugu'ları incelemesini tavsiye etti. Müziği seven ve piyano çalabilen Richter, önerildiği gibi parçaları araştırdı ve bu ona aradığı şeyi yeniden verdi. Richter bu müzikte bulduğu "yukarı ve aşağı, güçlü ve zayıf, hareket ve karşı hareket" onu, kağıdı bir müzik enstrümanı gibi kullanmaya yöneltti. Bu hareket, formun soyutlanması ve basitleştirilmesi için itici bir saplantıyla daha sonraki film denemelerinde ortaya çıkacak olan motifleri oluşturmasına ilham olacaktı (URL3).

3.3. Rhythmus 21 (1921)

"Rhythmus 21", Hans Richter'ın ilk film çalışmasıdır. "Rhythmus 23" (1923) ve "Rhythmus 25" (1925) ile seriyi devam ettirmiştir. Serinin bu ilk

versiyonunda “Film Rhythmus” olarak da bilinir. Richter bu çalışmasında kare formlarla denemeler yapmaktadır. Bu formlar çok basitten karmaşık kompozisyonlara doğru çerçeveslendirilmiş kareler şeklinde değişmektedir. Bu etki, sinemadaki derinlik yanılsamasının bir tür çöküşüdür. Richter bu şekillerin hareketiyle kesin bir ritim yaratmak istemekteydi. Bunu 1953’te “Film ekranının karesi kolayca bölünebilir ve yönetilebilir” şeklinde ifade ediyordu. Richter’e göre bölüm ve parçalar “film tuvali”nin dikdörtgenini form ögesi olarak kabul ederek daha sonra zaman içinde yönetilebilirdi. Yani kısaca Richter, daha önce tuval ile yaptığı şeyleri ekranla yeniden inşa edebiliyordu (URL6).

Görsel 8: Bir erken soyut film olan Rhythmus 21’den birkaç sahne. Kaynak: (URL: 17)

Görsel 9: Bir erken soyut film olan Rhythmus 21’den birkaç sahne. Kaynak: (URL: 18)

Görsel 10: Bir erken soyut film olan Rhythmus 21’den birkaç sahne. Kaynak: (URL: 19)

Showing all 7 technical specifications	
Runtime	3 min (Canada) 3 min (USA)
Sound Mix	Silent
Color	Black and White
Aspect Ratio	1.33 : 1
Negative Format	35 mm
Cinematographic Process	Spherical
Printed Film Format	35 mm

Görsel 11: Rhythmus 21’in teknik özelliklerinden birkaç detay. Kaynak: (URL: 20)

Her ne kadar ilk soyut film olmasa da, “Rhythmus 21” önemli bir tarihi deneydir. Konu üzerine ilk araştırmalara başlaması 1918’lerde Eggling ile birlikte üzerinde çalıştığı kaydırma türü resimleme olan “geleneksel şövale resminin dada reddi” (in a dada rejection of traditional easel painting) ile başlamıştır. Çizimlerini Alman Film yapım şirketi U.F.A’ya yolladıktan sonra iki sanatçı da teknik danışmanlık aldı ve 1920’de video kamera kullanmaya başladılar. “Rhythmus 21”in dili hareket halindeki basit şekiller ile karakterize

edilir. Yazarın 1927’de açıkladığı gibi: “Objelere ifadelerini veren filmin doğal hareketi değil, kendi başına düzenlenen ritmik bir hareket ki onun içinde varyasyonlar ve titreşimler sanatsal tasarımın bir parçası olarak şekil alır.” (URL7).

3.4. Ghosts Before Breakfast (1927)

1927’de Hans Richter’den Berlin’deki Gessellschaft Fur Neu Musik tarafından Baden-Baden’de düzenlenecek olan yıllık müzik festivali için Paul Hindemith ile birlikte bir film yapması istendi. Hindemith, filmin kır hayatıyla ilgili (pastoral şiir) tarzında olması konusunda ısrarcıydı. Zaman kısıydı bu yüzden Richter, çoğunlukla, oyuncu olarak nesneleri kullandı. Kendi sözleriyle, daha önce kullandığı bir yöntemi uygulamaya başladı, “doğaçlama” (URL8). “Vormittagspuk” olarak da bilinen “Ghosts Before Breakfast” sessiz, deneysel Avantgard stilde yaptığı beşinci filmidir. Filmin kendisi şimdiye kadar yapılmış ilk gerçeküstü filmlerden biri olarak kabul edilir. Richter’ın Dadaizm’e ilgisi doğrudan bu eserde gösterilmektedir. Çünkü o zamanın geçerli sanat standartlarını bir gizlilik ve fantazi teması sunarak zorlamaktadır. Filmde saatler, bacaklar, merdivenler, şapkalar ve insanlar olağandışı ortamlarda tamamen mantıksız olaylara maruz kalır. Erkeklerin sakalları izleyicinin gözleri önünde sihirli bir şekilde belirir ve kaybolur, şapkalar havada uçar, bir adam başı çıkar ve havada yüzer, çay bardakları kendilerini doldurur, nesneler ve karakterler ters yönde hareket eder, erkekler sokak tabelasının arkasında kaybolur, vb. ilginç anlık sahneler geçmektedir (URL8).

Görsel 12: “Ghosts Before Breakfast” filminden bir sahne. Kaynak: (URL: 21)

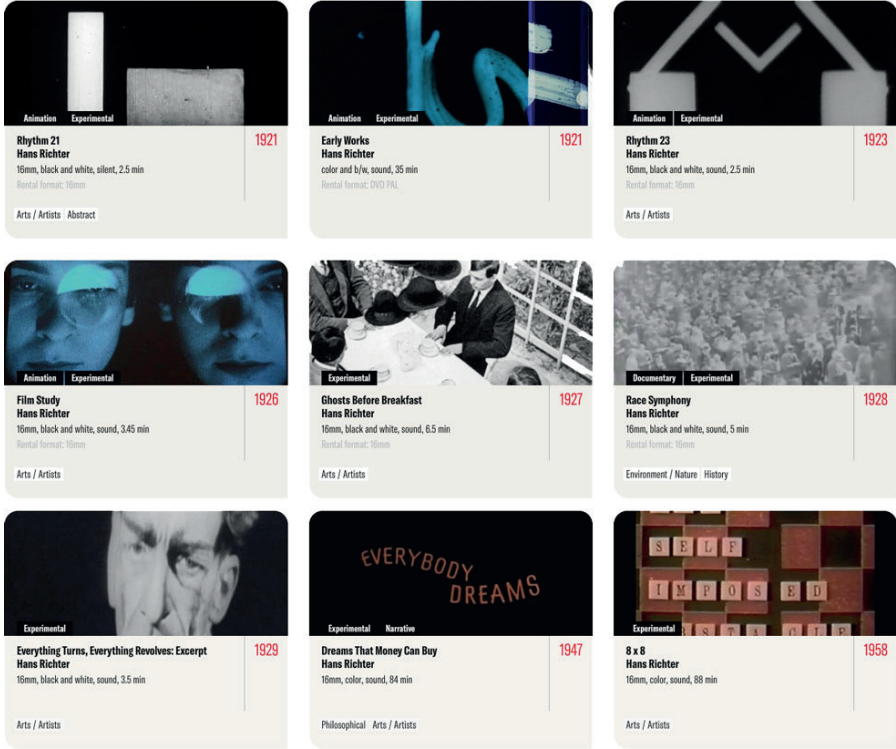
Görsel 13: “Ghosts Before Breakfast” filminden bir sahne. Kaynak: (URL: 22)

Tüm bu sekansların içinde şapkaların ikonik çekimleri filmi klasik yapan şeydir. Çünkü filmi sadece birbirine bağlamakla kalmazlar, belirli sekanslara

uyum sağlarlar ve en azından diğerleri için bir çerçeve görevi görürler (URL9). Birleřtirici mantıkla bir araya getirilen uçan şapkalar bu işlevi, filmi bir bütün olarak bir araya getirmek için sürekli çekim sırasına yeniden bakarak gerçekleştirir. Bu film, fikirde ve düşünce de içsel deneyim için izleyicinin zihnini deşmektedir. Görüntüler aracılığıyla gösterilen bu soyutlamalara şahit olurken, izleyiciye sinir gerginliğini serbest bırakma şansı verir. Richter filmde, gerçeküstü fantezileri göstererek izleyicinin gerçeklik hakkındaki bilgilerini arttırmaya çalışmıştır. Bunu ritmi ve kamerayı kullanmasıyla başarır (URL8).

4. Hans Richter'in Filmografisi

1918'de Richter, İsveçli ressam Viking Eggeling ile birlikte hareketli görüntüler denemeye başladı. Sadece uzayda ve düzlükte değil, zamanın üçüncü boyutunun da ötesinde ritmik bir süreci göstermek için film rulosu şeklinde resimler geliştirdiler. Bu çalışma onları film eserleri yaratmaya yönlendirdi ve soyut, deneysel film yapımında öncü yaptı. ABD'ye göç ettikten sonra, sadece film çekimi, yapımı veya yazımı değil aynı zamanda New York City College'daki Film Teknięi Enstitüsü'nde öğretim görevlisi olarak da çalışmalarına devam etti (URL8). Bir sanatçı ve teorisyen olarak çalışmaları, Dada, Süprematizm, Yapılandırmacılık ve Sürrealizm dahil olmak üzere 20. yüzyıl Avant-Garde sanatının tüm seminal hareketlerini pratik olarak etkilemiştir. Onun vizyonu, karma medya ve işbirlikçi sanat alanındaki deneyimleri; resim, müzik, film ve sanatla harmanlanmıştır. Filmin öncüsü olan Richter, Stanley Kubrick, William Greaves Jonas Mekas, Shirley Clarke ve Ken Jacobs gibi büyük film yapımcılarının nesillerindendir. Richter'in olağanüstü sanat kariyeri, bir sanat formu olarak sinemaya öncülük ettiş ve onu kurmuştur (URL3).

Görsel 14: Hans Richter'in filmografisi. Kaynak: (URL: 23)

1921 Rhythmus 21: www.youtube.com/watch?v=FYPb8uIQENs

1921 Early Works: https://stream.realeyz.de/media/hans-richter-early-works/1_bgvs9kou

1923 Rhythmus 23: www.youtube.com/watch?v=E_s2szMVAr0

1926 Filmstudie: www.youtube.com/watch?v=ZXrjrr6ifME

1927 Ghosts Before Breakfast: www.youtube.com/watch?v=rTwL54u7cSw

1928 Race Symphony: www.youtube.com/watch?v=V3KbHIJ8FUE

1929 Everything Turns, Everything Resolves: www.youtube.com/watch?v=pMGDExoYEPM

1947 Dreams That Money Can Buy: www.youtube.com/watch?v=jemM9o3EvKQ

1958 8X8: www.vimeo.com/287740105

5. Sonuç ve Öneriler

İlk kameranın icat edilip kullanılmasından bugüne kadar geçen zaman içinde sinema sanatı bir çok dönüm noktası yaşamıştır. Hans Richter bu dönüm noktalarının en önemlilerinden birinde tarih sahnesine çıkmış, yaptığı çalışmalarla modern ve soyut sinemaya öncü olan en önemli isimler arasında yer almıştır. Bugünün çoğu sinemacı ve sanatçısının aksine o ve arkadaşları sinemayı, güzel sanatları sadece bir kurgu, para kazanma veya eğlence aracı

olarak değil, toplumları birleştirecek, dünyayı değiştirecek çok büyük bir güç olarak düşünülmüş ve bu yönde de kullanmışlardır.

Hans Richter'in bu düşüncüyü içselleştirmesinde ömrünün yarısını savaşlararası dönemde yaşamış olması, çektiği ve gördüğü acıların ruhunda bıraktığı derin izlerin doğal bir yansıması olarak da düşünülebiliriz. Fakat her ne şekilde olursa olsun beyninde taşıdığı bu felsefe ve içgüdüyle yaptığı her bir çalışması sanat tarihinde ayrı yer etmiş ve kendinden sonra gelecek isimlere hem yol gösterici hem de ilham kaynağı olmuştur. Hans Richter'in yaptığı çalışmalar içinde "Rhythmus 21" in ayrı bir önemi vardır. Çünkü bu eser dünyadaki ilk soyut sinema örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu üç dakikalık kısa soyut film, siyah beyaz olarak kayda alınmış ve başından sonuna kadar hiçbir ses içermemektedir. Çalışmada yine tüm süre boyunca öge ve ana kompozisyon olarak yalnızca kare ve dikdörtgen formunda şekiller görmektediriz. Ne figür, ne obje, ne de bu dörtgen biçimler dışında kalan diğer şekillere filmde yer verilmemiş, kompozisyon tamamen bu şekiller ve onların hareketleri üzerine kurgulanmıştır.

Hans Richter'in çalışması dikkatle izlendiğinde bu kare ve dikdörtgensel şekillerin rastgele hareket etmediği, bir ritmi ve ahenkli bir hareketi temsil etmeye çalıştığı açıkça görülmektedir. Şekiller bunu; belirip kaybolma veya sağ-sol, yukarı-aşağı, ileri-geri vb. gibi hareketlerle yaptığı gibi siyahtan beyaza, beyazdan siyaha geçiş şeklindeki renk değişikliğiyle de ifade etmektedirler. İşte filmin aslında bütün büyüüsü de burada yatmaktadır. Çünkü bu izleyiciye, şekilleri ve hareketlerini izlerken onların diliyle kendi şarkılarını ve hatta kendi hikayelerini de anlattıklarını açıkça hissettirmektedir.

Filmde tıpkı tempolu bir müziği dinlermişçesine durağan hiçbir an bulunmamaktadır. Şekiller bu tempolu şarkı boyunca kareden dikdörtgene, dikdörtgenden yine kareye; soldan sağa vb. hareketler sergilemektedirler. Fakat ne olursa olsun bunu bir rastgelelikten çok bir ritim; örneğin bir kalp atışı gibi bir düzen içinde sergilemektedirler.

Siyah-beyaz kayda alınan çalışmada Hans Richter'in siyah ve beyaz arasındaki dengeyi daima korumaya çalıştığını da görmekteyiz. Çünkü filmin hiçbir anı tamamen siyah veya beyaz olarak stabil kalmamaktadır. Bunu yapmak için de çoğu zaman beyaz zemin içinde beliren siyahlar veya siyah zemin içinde beliren beyaz şekiller kullanarak, Richter'in tonsal anlamda da bir denge kurmaya çabaladığı açıkça fark edilmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında Richter'in eserinin isminin "Ritim 21" olması bizim için şaşırtıcı olmamalıdır. Hans Richter çalışmasının başlangıcı için, beyaz renkte iki karenin ekranın soluna doğru yaptıkları eş zamanlı bir hareketini seçmiş olması, filmine hem benzersiz bir giriş yapmasına, hem de etkileyici bir hava hava katmasına

sebebi olmuştur. Çünkü bu sahneye giriş hareketi, sizi ilk anlarda ince, dikey bir çizgi olarak beliren ve sonra giderek genişleyip büyüyen siyah bir fonun içine doğru sürüklemektedir. Bu hareket, sahneyi izlemekte olanları da içine çekerek adeta dipsiz bir kuyuya veya uzay boşluğuna düşüyormuşsunuz hissiyatı uyandırmaktadır. Bu girişten sonra diğer şekiller de kendilerine has hareketleriyle sahnede belirip kaybolmaya başlamaktadır. Filmde şekiller ne olursa olsun, hangi yöne hareket ederse etsinler, hiçbir zaman ritim ve ahenk çizgisini terk etmiyor, bunu mutlaka izleyiciye aktarıyorlar. İlginç bir şekilde Hans Richter, filminin bitişini yine başlangıçta kullandığı bu özel harekete benzer bir şekilde yapmaktadır. Bu etki filmin bize kendi içinde dairesel bir döngü ve kurguya sahip olduğunu açıkça gösteriyor.

Hiç şüphesiz Hans Richter'in tüm çalışmaları ayrı bir sanatsal güzellik içerisinde kurgulanmış ve işlenmişler. "Rhythmus 21" bunların içinde en güzel ve özel olanlarından birisidir.

"Rhythmus 21", tamamen sessiz biçimde tasarlanarak; sesi, müziği, hikayeyi yalnızca ritmik hareketlerle veren; bunu başarıyla yapabilen ve bunu yaparken de kullandığı tınsal (siyah-beyaz) dengeyi hiç bozmayan en güzel eserlerden birisidir.

Kaynakça

Tate. (2023). Avant Garde.

URL1: www.tate.org.uk/art/art-terms/a/avant-garde [Erişim: 25 Ekim 2025]
Senses of Cinema (2019). Richter Hans.

URL2: www.sensesofcinema.com/2009/great-directors/hans-richter/ [Erişim: 25 Ekim 2025]

The Art Story Modern Art Ingiht. (2019). Hans Richter.

URL3: www.theartstory.org/artist/richter-hans/ [Erişim: 07 Ekim 2025]

Waterhouse & Dodd. (2024). Hans Richter.

URL4: www.waterhousedodd.com/hans-richter [Erişim: 08 Ekim 2025]

The Film-Makers' Coop. (2025). Hans Richter.

URL5: <http://film-makerscoop.com/filmmakers/hans-richter/bio> [Erişim: 09 Ekim 2025]

StendhalGallery. (2025). Rhythmus 21.

URL6: www.stendhalgallery.com/?page_id=2150 [Erişim: 07 Ekim 2025]

Socks Studio. (2024).

URL7: <http://socks-studio.com/2014/07/30/rhythmus-21-an-early-abstract-film-by-hans-richter-1921/> [Erişim: 29 Ekim 2025]

LACMA. (2025). Steve Roden: Soundtracks for "Ghosts Before Breakfast" by Hans Richter.

URL8: www.people.wcsu.edu/mccarneyh/fva/R/Ghosts_Before_Breakfas_351 [Erişim: 29 Ekim 2025]

Silentology.(2024). Thoughts On: Ghosts Before Breakfast 1928.

URL9: www.silentology.wordpress.com/2016/05/11/thoughts-on-ghosts-before-breakfast-1928/ [Erişim: 29 Ekim 2025]

Hans Richter'in aktif çalışma dönemi.

URL10: www.theartstory.org/artist/richter-hans/ [Erişim: 19 Ekim 2025]

Hans Richter'in bir portresi.

URL11: www.sensesofcinema.com/2009/great-directors/hans-richter/ [Erişim: 22 Kasım 2025]

Marcel Duchamp and Hans Richter with Rotoreliefs, 1947.

URL12: www.monoskop.org/Hans_Richter [Erişim: 12 Kasım 2025]

Hans Arp, Hans Richter and Tristan Tzara in Zurich, 1917.

URL13: www.monoskop.org/Hans_Richter [Erişim: 12 Kasım 2025]

Hans Richter, Visionary Portrait, c. 1917, oil on canvas (photo: Steve Roden, courtesy of LACMA).

URL14: www.painters-table.com/link/airform-archives/hans-richter-visionary-portraits [Erişim: 12 Kasım 2025]

Hans Richter, Dada-Kopf (Dada Head), 1918 / Ink and opaque white over charcoal on paper, 21.5 × 16.5 cm.

URL15: <https://digital.kunsthhaus.ch/dadaismus/en/dada-on-paper#!artwork/hans-richter-dada-kopf> [Erişim: 07 Kasım 2025]

Monogrammed and dated bottom right: “HR 18”, Back: ink sketch.

URL16: <https://digital.kunsthhaus.ch/dadaismus/en/dada-on-paper#!artwork/hans-richter-dada-kopf> [Erişim: 07 Kasım 2025]

Bir erken soyut film olan Rhythmus 21’den bir sahne.

URL17: <http://socks-studio.com/2014/07/30/rhythmus-21-an-early-abstract-film-by-hans-richter-1921/> [Erişim: 09 Aralık 2025]

Bir erken soyut film olan Rhythmus 21’den bir sahne.

URL18: <http://socks-studio.com/2014/07/30/rhythmus-21-an-early-abstract-film-by-hans-richter-1921/> [Erişim: 09 Aralık 2025]

Bir erken soyut film olan Rhythmus 21’den bir sahne.

URL19: <http://socks-studio.com/2014/07/30/rhythmus-21-an-early-abstract-film-by-hans-richter-1921/> [Erişim: 09 Aralık 2025]

Rhythmus 21’in teknik özelliklerinden birkaç detay.

URL20: www.imdb.com/title/tt0012620/technical?ref_=tt_dt_spec [Erişim: 11 Aralık 2025]

“Ghosts Before Breakfast” filminden bir sahne.

URL21: www.silentology.wordpress.com/2016/05/11/thoughts-on-ghosts-before-breakfast-1928/ [Erişim: 14 Aralık 2025]

“Ghosts Before Breakfast” filminden bir sahne.

URL22: www.silentology.wordpress.com/2016/05/11/thoughts-on-ghosts-before-breakfast-1928/ [Erişim: 14 Aralık 2025]

Hans Richter’in filmografisi.

URL23: www.film-makerscoop.com/filmmakers/hans-richter/bio [Erişim: 21 Aralık 2025]

